

SKOLOTĀJS

PIEREDZE TEORIJA PRAKSE 1/97

PĀRMAINĀS IZGLĪTĪBĀ

Esmu fizikas doktors, LU Vispārīgās fizikas katedras vadītājs kopš 1992.gada. Esmu beidzis LVU Fizikas un matemātikas fakultāti (1965), visus turpmākos gadus veltot akadēmiskai darbībai Latvijas Universitātē. Laikposmā 1982.-92.g. veicis Fizikas un matemātikas fakultātes dekanā pienākumus. Strādājis ASV, guvis plašu zinātniskā un izglītības darba pieredzi arī Eiropas valstīs, mācījis fizikas pamatkursu vidusskola, lasījis speekursus cietvielu fizikā. Pašlaik vadu LU fizikas didaktikas maģistratūru. Esmu Latvijas Skolēnu zinātniskās biedrības prezidents, veicu pētījumus izglītības sistemoloģijā un piedalos Latvijas izglītības sistēmas projektiēšanā un pilnveidē.

Latvijas izglītības sistēmas attīstība

Izglītības likuma projektam trīs gadi

Andris Broks
Dr. fiz., LU docents

1. IEVADAM.

Noslēdzies Latvijas Izglītības likuma projekta izveides (1993.g.rudens – 1996.g.vasara) trešais gads. Kā šodien vērtējams mūsu Izglītības likumprojekta "ilgais ceļš kāpās" un kāds varētu būt tā turpinājums?

Atbildes uz šiem diviem kop-saistītiem jautājumiem ir jāsakņo mūsdienu pasaules un Latvijas dzīves (darba un sadzīves) norisēs un attīstībā. Citiem vārdiem, visi izteiktie spriedumi un priekšlikumi, mūsu rīcība un tās virzība šobrīd ir jāanalizē un jāveido ie-spējami plašā kontekstā, neaprobežojoties ar šauri lokāliem priekšstatiem un interesēm. Kāpēc? Tāpēc, ka šobrīd mēs esam pasaules procesu tieša daļa: neatkarīgi savu lēmumu pieņemšanā, atkarīgi to sagatavošanā un īstenošanā. Tāpēc, ka pasaule šodien dzīvo pēckara apstākļos (beidzies aukstais karš starp sociālisma un kapitālisma nomētnēm), un ienākas zinātnes un tehnikas progresu augļi (modernās preču un pakalpojumu tehnoloģijas, globālie transporta un informācijas tīkli), kā rezultātā mūs visus aptver un ietver globālās preču, pakalpojumu, kapitāla un cilvēku plūsmas. Pasaule ieiet jaunā fāzē – notiek mūsu **DZĪVES GLOBALIZĀCIJA**, un mēs visi, vairāk vai mazāk to apzinoties, klūstam ar to saistīto parādību liecinieki un līdzdalīnieki. Globālo un lokālo izmaiņu un pārvērtību (pārmaiņu) virpuli šodien jūtami aug mūsu

dzīves DAUDZVEIDĪBA un TEMPS, kopumā nemot – **DZĪVES SAREŽGĪTĪBA**. Uz to tad mēs ļoti dažādi un vairāk vai mazāk apzināti un savlaicīgi atbilstoši savām vēlmēm un iespējām tā vai citādi reagējam.

Lūk, tāds visumā ir konteksts moderno izglītības problēmu ģenēzei un risināšanai. Kāda būsi, dzīve, Latvijā rīt, kāda būs tava vieta, Latvija, pasaules procesu apritē – tāda attīstīsies **DZĪVES PIEREDZE-IZGLĪTĪBA** Latvijā, tāda veidosies Latvijas Izglītības sistēma (LIS).

Iepazistot notiekošo izglītībā citās pasaules valstīs, visur šodien **VĒROJAMAS IZGLĪTĪBAS REFORMAS**. Tās ir vistiešākās tikko minēto pasauli visaptverošo procesu sekas, dzīves pieredzes pārmantošanas, sakārtošanas un izplates līdzšinējās saturiskās un procesuālās organizācijas izmaiņas un pārvērtības.

Būtiskas atšķirības vērojamas bijušajās sociālisma nometnes valstīs, kuras savas izglītības reformas veic KRASI mainīgos sabiedrības dzīves apstākļos – pārejā no sociālistiskās uz kapitālistisko sabiedrību. Šajā sabiedrības fundamentālajā pārstrukturēšanā, pilnīgi nojaucot daudzas vecās struktūras, bet nespējot tās savlaicīgi aizstāt ar vitāli nepieciešamām jaunām, šo valstu izglītības sistēmu attīstība šobrīd ir jūtami bremzēta un vieš pamatotu, pieaugošu uztraukumu. Šajā situācijā pašlaik atrodas arī Latvija,

un tas nosaka mūsu izglītības darba specifiku mazas, pasaules globālo procesu krustcelēs dzīvojošas tautas dzīves attīstībā. Tādēļ tieši šobrīd mums ir īpaši svarīgi rast iespējami optimālu orientāciju vispār un līdztekus stiprināt un attīstīt to savā konkrētajā darbībā gan valsts, gan tās izglītības celtniecībā.

Galvenais secinājums, kas šobrīd izriet no pasaules vispārīgās un pārejas procesa Latvijā situācijas analizes, ir viens: līdz šim mēs savā Izglītības sistēmas veidošanā ejam kopsoli gan ar pasaules, gan bijušo socvalstu attīstību, izejot līdzīgas fāzes un sastopot līdzīgas problēmas. Pēdējie trīs gadi neapšaubāmi ir devuši pozitīvu atbildi uz jautājumu: vai Latvijai ir vajadzīgs konceptuāls un sistēmisks Izglītības likums? Vēl vairāk, krasā dzīves mainība ir ievērojami pastiprinājusi nepieciešamību pēc orientējoša rakstura dokumentiem, kas stabilizētu un virzītu pārejas procesu gaitu.

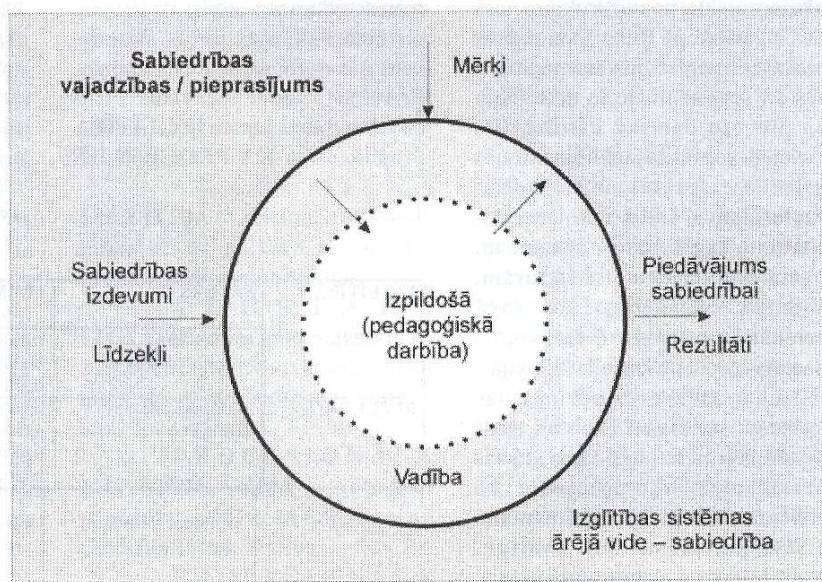
2. LIS ATTĪSTĪBA IZGLĪTĪBAS LIKUMPROJEKTA IETVAROS.

Savā ikdienas darbībā līdztekus risinot gan stratēģiska, gan taktiska, gan vadoša, gan izpildes rakstura uzdevumus, šodien mēs sastopamies ar virkni specifisku jautājumu, uz kuriem līdz šim mums nebija jāatbild un tāpēc tie bija sveši. Vispirms jau pati stratēģiskā plānošana, rīcības pamata izstrāde un pilnveide. Līdzšinējās padomju izglītības darba tradīcijas gan mūsu valdības, gan pašvaldību un skolu līmeņos ir iesaknojušas izpildes rakstura domāšanu un darīšanu, galvenās vadošās norādes saņemot no "augšas". Iegūstot valstisko neatkarību, tagad visur jādomā pašiem ar savu galvu, un tas nav viegli, it īpaši sarežģītajos pārejas procesa (politekonomiskā ugunsgrēka) apstākļos. Arī daudzās ārzemju palīdzības spēj

dot jūtamā un paliekošu efektu tikai tad, ja tās īstenojas kā palīdzība tam, kas **PATS** ko sakarīgu dara. Šajā aspektā atsedzas mūsu galvenās grūtības – **PATSTĀVĪBAS, UZŅĒMĪBAS un VIENOTĪBAS NEPIETIEKAMĪBA**, neprasme saredzēt un vadīt lietas un procesus to kopsakarā, pārdomātu un noturīgu attieksmu, motivāciju trūkums, pārmaiņu reibonis un provinciāla aprobežotība.

Padomju Latvijas izglītības darbā dominēja pedagoģiskā darbība tehnokrātiski orientēta mācībprocesa un komunistiskās audzināšanas gaisotnē. Mūsdien apstākļos, kad izglītības nozare nosacīti atstāta savā valā un cīnās par izdzīvošanu, pārtopot jaunā kvalitātē, ar izglītības sistēmas pedagoģisko darbību vien ir daudz par maz. Pedagoģija neapšaubāmi ir izglītības sistēmas kodols, bet tam ir nepieciešams arī apvalks – izglītības sistēmas vadība, kas nodrošina tiešo pedagoģisko darbu saistībā ar sabiedrību – nosakot izglītības darba mērķus un uzdevumus, organizējot izglītības sistēmas darbību to sasniegšanai un risināšanai.

Jaunās LIS un tās pamatdokumentu projektēšana šobrīd ir izteikti racionāla, lietišķi zinātniska rakstura darbība un kā tāda tā vērtējama un turpināma. Ir jāizsaka liela pateicība visiem izteikto priekšlikumu autoriem un jākonstatē, ka šo priekšlikumu kvantitātē būtiskas kvalitatīvas izmaiņas Izglītības likumprojektā neenes. Vairumam priekšlikumu ir redakcionālu pilnveidojumu raksturs, un daudzi no tiem ir iestrādājami likumprojekta tekstā. Jau krieti mazāk ir tādu priekšlikumu, kuri piedāvā principiāli jaunus, alternatīvus pantu formulējumus un atrodas saskaņā ar likumprojekta pamatstruktūru un terminoloģiju. Šie ir visvērtīgākie priekšlikumi, tie ir īpaši jāizdala, un tiem veltāma rūpīga apspriešana, sagatavojojot variantus likumprojekta otrajam lasījumam Saeimā. Šajā priekšlikumu grupā ir iekļaujami arī tie, kuri ienes jaunus, logiski saskaņotus papildinājumus. Īpaši jāatzīmē tas, ka kopumā šo priekšlikumu skaits nebūt nav tāds, lai vieglprātīgi paziņotu, ka jāraksta jauns likumprojekts. Dotas likumprojekts neapšaubāmi atrodas nemītīgā attīstībā (par to liecina arī likumprojekta ierosinātājas – Izglītības un zinātnes ministrijas – iesniegtie priekšlikumi), bet tai ir

PĀRMAINĀS IZGLĪTĪBĀ

jābūt arī secīgi virzītai uz galarezultātu un nedrikst ignorēt jau padarīto, apspriesto, saskaņoto, kas, starp citu, daudzos gadījumos jau īstenojas dzīvē. Visbeidzot, ir visai daudz arī tādu priekšlikumu un komentāru, kas neiekļaujas likumprojektā kā sistēmā un neatbilst arī mūsdienu izglītības kontekstam. Pieredze rāda, ka šo priekšlikumu autori diemžēl nav pietiekami kompetenti un parasti nav pat izlasījuši, izpratuši likumprojektu kopumā, kā arī nav lietas kursā par Latvijas izglītības koncepciju un modernās izglītības problēmām vispār. Lai piedod visādi citādi cienījamie šādu priekšlikumu autori, bet šos priekšlikumus izmantot nevar, un tie ir jānoraida. Atbilstoši laika garam arī daudzos sabiedrības informācijas līdzekļos ir izteiktas ļoti dažādas attieksmes pret likumprojektā paustajām nostādņēm. Tas liecina par noteiktu sabiedrības grupu, personu dažādu ieinteresētību LIS attīstībā un neapšaubāmi arī dod savu ieguldījumu mūsu turpmākajā darbā.

2.1. LIKUMPROJEKTA PAMATSTRUKTŪRA UN TERMINOLOGIJA.

Latvijas Izglītības likumprojekta pamatstruktūra visā darba gaitā kopš 1993. gada rudens praktiski ir saglabājusies nemainīga. Tas arī saprotams, jo to diktē lietu un procesu dabiskā kārtība, kas racionāli kopsaista izglītības nozares galvenos aspektus un kā tāda ir savietojama, salīdzināma arī ar ciņvalstu izglītības sistēmām un pamatdokumentu struktūrām. Vienīgā variācija, ko savā priekšlikumu paketē ierosināja Saeimas deputātu frakcija "Latvija", ir jaunas sadalas "Audzināšanas iestādes" ieviešana. Diemžēl, šāds priekšlikums ir noraidāms, jo tas neiekļaujas likumprojektā kā sistēmā, nelogiski izceļot vienu atsevišķu, lai arī ļoti svarīgu, izglītības darba daļu – audzināšanu

un tikai pirmsskolas izglītības pakāpē. Līdz ar to, tā kā citu priekšlikumu nav, turpmākajam darbam kalpo līdzšinējā, jau iesakojojusies likumprojekta sešu sadaļu, terminu saraksta un pārejas noteikumu veidotā pamatstruktūrā.

Likumā lietotie termini.

1.sadaļa VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI

2.sadaļa IZGLĪTĪBAS DARBA ORGANIZĀCIJA

3.sadaļa IZGLĪTĪBAS PROGRAMMU ĪSTENOŠANA

4.sadaļa PEDAGOGI UN IZGLĪTOJAMIE

5.sadaļa IZGLĪTĪBAS DARBA VADĪBA

6.sadaļa IZGLĪTĪBAS SISTĒMAS FINANSU UN MATERIĀLIE LĪDZEKLĪ

Pārejas noteikumi.

Lai vēlreiz uzsvērtu likumprojekta pamatstruktūras un ar to organiski saistītās izglītības terminu kopas racionālo izcelsmi, var lieti noderēt ļoti īsa atkāpe vispārīgajā sistēmpunktēšanas abecē. Protī, Latvijas Izglītības likumprojekta pamatstruktūra un atbilstošā terminu sistēma saknējas divās sistēmu veidošanas fundamentālās atziņās. Pirmkārt, tāpat kā visas citas cilvēkdarbības jomas **IZGLĪTĪBA** ir aplūkojama **KĀ PROCESS UN**

1.shēma

IZGLĪTĪBA	SATURS	FORMA
PROCESS	Mācību un audzināšanas darbs	Izglītības iestādes; Izglītības vadības iestādes; Izglītības darbinieki
REZULTĀTS	Zināšanas, prasmes, attieksmes	Izglītība programmas, kursi, priekšmeti; Izglītības valsts standarti Izglītības dokumenti

Izglītības saturiskais aspekts

Izglītības organizatoriskais aspekts

Izglītība kā process

Izglītība kā rezultāts

izglītības valsts standarti, kas noteiks svarīgāko valstī īstenojamo izglītības programmu obligātās daļas (kodolus), atlikušo daļu atstājot attiecīgo izglītības iestāžu ziņā.

Pabeidzot šo nelielo, bet fundamentālo teorētisko atkāpi, iespējams logiski atsegta arī izglītības sistēmas darba organizācijas centrālo elementu, atbilstošo terminu – jēdzienu. Ja vien konsekventi izturam racionālo pieeju, saskaņā ar kuru darbībā galvenais ir rezultāts kā īstenoši mērķis un nevis tikai process, tad par izglītības sistēmas darba organizācijas centrālo elementu kļūst jēdziens **“IZGLĪTĪBAS PROGRAMMA”**. Tātad šis termins – jēdziens ir arī Izglītības likumprojekta centrālais termins – jēdziens. Tas šobrīd ir mums nepieciešams jauninājums, kas loti veiksmīgi apkopo uzkrāto izglītības darba pieredzi un paver iespējas efektīvai mūsdieni izglītības sistēmu sakārtotai attīstībai, iekļaujoties pasaules izglītības apritēs.

Nesalīdzināmi dinamiskāk kā likumprojekta pamatstruktūra pēdējo gadu gaitā ir attīstījies likumprojekta lietoto **terminu kopums**. Šī Izglītības likumprojekta daļa arī ir nopietns jauninājums, jo līdz šim pie mums Latvijā vēl nav bijis (un mūsu izpildīgā dzīvesveida dēļ arī nevarēja būt) mērinājums racionāli sakārtot mūsu izglītības nozares profesionālo valodu (terminoloģiju un atbilstošos terminu lietojumus).

Līdzšinējā terminoloģijas nesakārtotība izglītībā ir izveidojusies pedagoģiskās darbības un tai atbilstošās valodas, terminoloģijas pārliekas dominantes rezultātā. Protī, raksturīga pedagoģijas valodas un terminoloģijas īpatnība tradicionāli ir bijusi un joprojām ir tās tēlainība, terminu jēdzieniskā saturā ievērojama neviennozīmība un nekonsekvence to lietojumos. Citiem vārdiem, tradicionālā

pedagoģija visumā ir tuvāk mākslai nekā zinātnei, kas atspoguļojas emocionāli tēlainu izteiksmes, saziņas līdzekļu dominantē pār logiski jēdzieniska rakstura līdzekļiem. Racionāla savstarpējās saziņas nodrošināšana pašlaik kļūst īpaši aktuāla arī starptautiskajā mērogā, jo kā gan citādi izglītībā un arī visur citur izmantosim globālos informācijas tīklus? Tāpēc ir pilnīgi skaidrs, ka izglītības valoda ir noteikti un nekavējoties jāattīsta, un tam šobrīd ir unikāla, gan lokāla, gan globāla ļoti piemērota situācija. Šajā sakarībā ir veikts īpašs darbs, veidojot terminu kopu lietošanai ne tikai Izglītības likumprojektā, bet arī izglītības nozarē kopumā. Šis darbs ir noteikti jāturpina, attīstot atbilstošu terminoloģiju arī zemāka ranga izglītības vadības dokumentos un nepieciešamības robežās pilnveidojot arī tradicionālās pedagoģijas terminoloģiju.

Izvērtējot iesniegtos priekšlikumus terminu saraksta pilnveidei, jāatzīst nepieciešamība šo sarakstu nedaudz papildināt un, protams, ievērot virknī redakcionāla rakstura uzlabojumus. Līdztekus strādājot pie Izglītības likumprojekta un Augstskolu likuma saskāršanas, kā arī pie Pedagogu profesionālās izglītības koncepcijas un nolikuma izveides, būtiski precizējās terminu apakškopas, kas attiecas uz profesionālo izglītību un darbību, kā arī augstāko izglītību. Šajā sakarā terminu sarakstā iekļaujami un precizējami šādi termini:

A K A D Ē M I S K Ā IZGLĪTĪBA – zinātņu, zinātņu un mākslu vai mākslu teorētisko pamatu studijas un rezultāts.

A U G S T Ā K Ā IZGLĪTĪBA – (papildinājums) – ... Augstākā izglītība ietver koledžu un augstskolu studiju programmām atbilstošu izglītību.

PROFESIONĀLĀ KVALIFIKĀCIJA – noteiktai profesijai atbilstoša izglītība un profesionālā meistarība.

PROFESIONĀLĀ

MEISTARĪBA – personas iegūtās izglītības īstenojums profesionālā darbībā.

PROFESIONĀLĀS KVALIFIKAĀCIJAS DOKUMENTS – dokuments, kas apliecinā noteiktu personas profesionālo kvalifikāciju un dod tiesības pretendēt uz konkrētai profesijai un kvalifikācijas pakāpei atbilstoša amata ieņemšanu vai attiecīgās licences saņemšanu darbam privātpraksē.

PROFESIONĀLĀS KVALIFIKAĀCIJAS PILNVEIDE – iepriekš iegūtās izglītības papildināšana (tālākizglītība) un profesionālās meistarības pilnveidošana atbilstoši konkrētās profesijas jaunām prasībām.

Šajā sakarā vēl neliels komentārs. Protī, ikvienu profesionāli raksturo viņa kvalitāte kā gatavība noteiktais darbībā un tās īstenojums. Šo kvalitāti apliecinā attiecīgās personas profesionālā kvalifikācija, kuru raksturo viņas iegūtā **izglītība** (vispārīgā un profesionālā, kuras nodrošina gatavību profesionālai darbībai) un profesionālā **meistarība** (darbības īstenojuma kvalitāte). Profesionālās kvalifikācijas pilnveide tādējādi ietver personas tālākizglītību un profesionālās meistarības pilnveidi atbilstoši konkrētajai profesijai.

Uzklausot pamatojotās piezīmes par it kā audzināšanas darba izuzušanu likumprojektā, ir izdarāms papildinājums terminā “Izglītība”.

IZGLĪTĪBA – mērķtiecīgs personības attīstības process un rezultāts. Izglītība kā process (izglītošanās, izglītošana) ietver mācību un audzināšanas darbus. Izglītība kā rezultāts (izglītība) ir personas zināšanu, prasmju un attieksmju kopums.

Īpaši nemsim vērā to, ka tiek veidots Izglītības un nevis Pedagoģijas likumprojekts – mācību un audzināšanas darbu saturs un formas ir jānosaka citos izglītības nozares dokumentos. Izglītības likuma kompetencē atrodas valsts

PĀRMAINĀS IZGLĪTĪBĀ

izglītības sistēmas organizatoriskie jautājumi, un tas ir skaidri pateikts likumprojekta 2.pantā.

Nekomentējot daudzos ierosinātos un virkni tālāk izdarāmos redakcionālos uzlabojumus (paldies autoriem), noslēgumā daži vārdi par vēl citiem ierosinājumiem mainīt terminu sarakstu.

Ja vēl varētu piekrist termina “izglītojamais” izslēgšanai līdz pieņemamāka vārda atrašanai visādi citādi atbalstītajam jēdzienam (varbūt lietot vārdkopu “izglītības guvējs”), tad pavisam nepamatots ir priekšlikums izslēgt no saraksta terminu “pedagogs”. Šis terms taču saistīs ar veselu profesiju grupu, ar tā palīdzību tiek noteikts attiecīgo profesionālu sociālais un juridiskais statuss.

Ir ierosināta virkne terminu, kuri faktiski apzīmē noteikta veida izglītības iestādes (ģimnāzija, koledža, licejs, nacionālo un etnisko minoritāšu izglītības iestāde), pie tam aptverot tikai daļu no tām. Šie izglītības iestāžu nosaukumi tiek noteikti likumprojekta 3.sadaļā “IZGLĪTĪBAS PROGRAMMU ĪSTENOŠANA” atbilstoši izglītības veidiem un pakāpēm, tur tiem arī ir istā vieta.

Visbeidzot, nav nepieciešams likumprojekta ietvaros iekļaut sarakstā terminu “kultūrizglītība”, jo parasti jau tiek domāts pavisam kas cits – mākslas izglītība. Kultūras jēdziens ir nesalīdzināmi plašāks, bet tā nu tas Latvijā ir iegājies – mākslu daudzviet nepamatoti nosauc par kultūru. Veselā daļa taču nav, nevar būt pats veselais. Bet, ja arī runa būtu par terminu “mākslas izglītība”, tomēr arī tad nav pamata likumprojektā īpaši izdalīt tikai vienu profesionālās vai interešu izglītības jomu. Ir taču vēl arī vides izglītība, veselības izglītība, sporta izglītība, zinātniskā izglītība, tehniskā izglītība, reliģiskā izglītība utt.

2.2. BŪTISKĀKĀS PROBLĒMAS LIKUMPROJEKTA SADAĻĀS.

Likumprojekta 1.sadaļa “VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI” nosaka izglītības sistēmas un sabiedrības galvenās attiecības, tajā koncentrējas būtiskākie Saemā (un ne tikai tur) diskutējamie jautājumi:

izglītības ieguves obligātums un garantijas;

maksa par izglītības ieguvi; izglītības ieguves valoda; izglītība un reliģija.

Pirmais jautājums aptver sabiedrības prasības un vēlmes tās locekļu izglītībai, tas ir konkrētās sabiedrības gribēšanas un varēšanas balansa jautājums un kā tāds šobrīd ļoti svarīgs Latvijas nākotnei. Vai atteiksimies no valsts garantētas vispārīgās vidējās izglītības visiem un aprobežosimies tikai ar garantētu obligātu pamatizglītību? Tikai nejauksim obligātās izglītības un garantētās izglītības jēdzienus – no obligātās vidējās izglītības var atteikties, bet ne no garantētām vidējās un augstākās izglītības ieguves iespējām. Nākamais jautājums, protams, ko un kā konkrēti garantē. Valsts iedzīvotājiem, gan pilsoniem, gan nepilsoniem, par to ir jābūt skaidrībā. Pašreizējā likumprojekta variantā izglītības ieguves garantijas nav iestrādātas, un tas ir jāizdara. Ar tiesību uz izglītību deklarēšanu vien ir par maz, šīs tiesības ir konkrēti jāgarantē.

Otrais jautājums ir cieši saistīts ar pirmo – kas par kādu izglītību maksās. Tas ir izglītības nozares darba finansu līdzekļu avotu nodrošinājuma un šo līdzekļu efektīvas aprites jautājums. Ciktāl atteiksimies no sociālisma iekarojumiem izglītības bezmaksas ieguvē (no izglītības guvēja viedokļa raugoties)? Ciktāl varam un vajag ieviest fizisko un juridisko personu maksas izglītību? Principiālie jeb vispārīgie noteikumi par izglītības ieguves apmaksu ir jāfiksē jau likumprojekta 1. sadalā, to detalizāciju veicot turpmākajā likum-

projekta tekstā (6.sadalā). Diemžēl, bet nopietnas bažas izsauc tas, vai mums šobrīd ir pietiekama skaidrība par izglītības un ne tikai izglītības finansu līdzekļu apriti. Akla pakļaušanās finansu dūžu diktātam nav tā labākā rīcība, jo, kā to rāda arī pasaules pieredze, finansisti šobrīd veido valstis valstī ar izeju globalos tīklos, apvienībās ar ļoti savīgām interesēm. Proti, lai nauda taisitu naudu bez tās reālā ieguldījuma ekonomikā, tautsaimniecībā – tas ir, reālajā dzīvē. Sekas neliek sevi gaidīt – tautsaimniecības stagnācija un tautas dzīves līmeņa kritums. Mežonīgā jeb izteikti savīgā naudas vara šobrīd īpaši plosās arī Latvijā, lejot eļļu mūsu mazās valsts politekonomiskajā ugunsgrēkā, un ar to ir ļoti nopietni jārēķinās.

Trešais un ceturtais jautājumi skar ļoti aktuālās valsts un tās iedzīvotāju dzīves problēmas mūsdienā daudzkultūru līdzāpsastāvēšanas, mijiedarbības apstākļos, kuros izcili svarīgas ir saziņas valodu, pasaules uzskatu un dzīves veidu savdabības. Vai Latvija būs vienkopienas valsts, kurā visās oficiālajās jomās dominēs valsts valoda – latviešu valoda? Kādu valodu(-as) lietosim darbā, sadzīvē? Kādās valodās “runās” un “domās” satīklotie datori? Kāda ir mazas valsts valodas sūtība un statuss globālo pasaules procesu ritumā? Varbūt ir risināmas ne divvalodības, bet gan daudzvalodības problēmas Latvijas izglītībā? Kādas konkrēti ir, būs šīs valodas? Veidojas taču globālais pasaules ciems (global village) un to apdzīvojošā t.s. informacionālā sabiedrība.

Ļoti nozīmīgu lomu pasaules uztverē un tautu dzīves veidā ieņem dažādas reliģijas, un tāpēc ir jābūt pietiekami skaidrai nostādnei arī par reliģiskās ticības jautājumu vietu izglītībā. Līdzīgi kā valodu jomā arī šeit pastāv ļoti liela daudzveidība, kura prasa attiecīgu sakārtotību, nosakot reliģiju mācības kā mācības par reliģijām un reliģiskās izglītības ieguves iespējas.

Visi augšminētie likumprojekta

1. sadaļas būtiskākie jautājumi būtu plaši izdiskutējami sabiedrībā ne jau tikai Izglītības likumprojekta konkrēto pantu formulējumu aspektā, bet atbilstošo problēmu un ieteicamo risinājumu principiālai noskaidrošanai. Bez tam viss pastāv mainībā, un tas prasa nepārtrauktu uzmanību, sekojot dzīves nemītīgai attīstībai, kas it īpaši nozīmīgi pašreiz Latvijā. Šajā sakarā tieši izglītības joma ir īpaši unikāla, jo tajā krustojas VISAS svarīgākās dzīves problēmas.

Likumprojekta 2.sadaļa "IZGLĪTĪBAS DARBA ORGANIZĀCIJA" un 3.sadaļa "IZGLĪTĪBAS PROGRAMMU ĪSTENOŠANA" nosaka izglītības sistēmas iekšējo kārtību, vispirms (2. sadaļa) fiksējot tās vispārējo organizatorisko struktūru (izglītības pakāpes un veidi, izglītības programmas, kursi/priekšmeti un izglītības valsts standarti, izglītības iestādes), bet pēc tam koncretizējot to (3. sadaļa) atbilstoši pa izglītības pakāpēm. Un tā vēlreiz atsegsim šo abu likumprojekta sadaļu izveides konstrukcijas galveno vadlīniju.

Centrālie izglītības darba elementi ir izglītības programmas, kurus īstenojas izglītības iestādēs atbilstoši izglītības pakāpēm un veidiem, attiecīgajām personām iegūstot šim izglītības programmām atbilstošu un ar noteiktiem izglītības dokumentiem apliecinātu izglītību. Izglītības programmu un to veidojošo kursu/priekšmetu obligātās kodoldalas (kas sastāda līdz 75% no programmas apjoma) nosaka izglītības valsts standarti, bet pārējo pievieno konkrētu izglītības iestāde. Standartus izstrādā un ievieš svarīgākajām izglītības programmām, kursiem/priekšmetiem, kamēr daļa izglītības programmu, kursu/priekšmetu ir nestandarda ar īpašu apstiprināšanas kārtību.

Šādi tiek īstenots centralizācijas un decentralizācijas princips, mūsu izglītības darbā ienāk elastība, daudzveidība, skolu un pedagoģu pašiniciatīva, veidojot un piedāvājot savas skolas izglītības

programmas, kursus/priekšmetus (lai arī ar standartkodolu).

Likumprojekta panti izvērš un detalizē šo daudzkārt uzsvērto loģisko pamatstruktūru, kuru neuzmanīgs lasītājs nemaz nepamaņa un kuru nu gan nedrīkstētu nekādos balsojumos, apspriedēs, priekšlikumos nojaukt. Rezultātā tiktu iegūta celtniecības detaļu kaudze pašas celtnes vietā jeb arī būdiņciems, kur katrā atsevišķā būdinā ktrs apmierinātu savas individuālās vēlmes tā vietā, lai to daudz efektīvāk veiktu arhitektoniski un funkcionāli iekoptā tautas izglītības namā.

Šobrīd ir divi nopietni likumprojekta 2. un 3. sadaļu pilnveidojumi. Pirmais no tiem saistās ar augstāko izglītības pakāpi un jau ir formulēts kā IZM priekšlikums. Attiecīgo izmaiņu būtība ir KOLEDŽU IZGLĪTĪBAS IEKLAUŠANA AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS SISTĒMĀ, pieņemot Rietumos pastāvošo un pasaulē izplatītos izglītības klasifikāciju. Otrais nepieciešamais pilnveidojums ir saistīts ar jēdzienu "PIEAUGUŠO IZGLĪTĪBA". Šīs izglītības veids šodien prasa atklātu iestrādi likumprojektā, kamēr līdz šim tas būtībā bija paslēpts papildizglītībā un gaidīja savu nobriešanu. Šo nepieciešamo papildinājumu likumprojekta var iestrādāt divējādi.

Pieaugušo izglītību var legalizēt, ieviešot jaunu pantu par izglītības ieguves vecumposmiem. Katrā no posmiem pastāv atbilstošs izglītības programmu piedāvājums, kuru īstenošanā tiek izmantota attiecīgajam vecumposmam piemērota izglītības darba metodika. Šajā gadījumā varam noteikt šādus mūžizglītības vecumposmus:

- 1) bērnu izglītība (līdz 18 gadu sasniegšanai);
- 2) jauniešu izglītība (līdz ? gadu sasniegšanai);
- 3) pieaugušo izglītība.

Otra pieaugušo izglītības legalizācijas iespēja ir tās noformēšana īpaša izglītības veida

statusā. Šajā gadījumā ir loģiski vispār izslēgt terminu – jēdzienu "Papildizglītība", attiecinot īpaša izglītības veida statusu arī uz interešu izglītību un tālākizglītību kā profesionālās kvalifikācijas pilnveidei nepieciešamo izglītību. Galarezultātā ir šādi izglītības pamatveidi un izglītības īpašie veidi.

Izglītības pamatveidi ir

- 1) vispārīgā izglītība;
- 2) akadēmiskā izglītība;
- 3) profesionālā izglītība.

Izglītības īpašie veidi ir

- 1) speciālā izglītība;
- 2) tālākizglītība;
- 3) interešu izglītība;
- 4) pieaugušo izglītība.

Likumprojekta 4.sadaļas precīzējumos ir nemami vērā terminoloģijas pilnveidojumi un Pedagogu izglītības koncepcijas un nolikuma izveides darbā gūtie rezultāti.

Likumprojekta 5. un 6. sadaļas šobrīd, tāpat kā līdz šim, joprojām ir nestabilas, jo atrodas ļoti ciešā kopsaistībā ar ārpus izglītības sistēmas notiekošajām reformām. Tieši šo sadaļu pilnveidē vēl veicams ļoti nopietns darbs saskaņā ar valsts pārvaldes un finansu aprites mehānismu turpmāko izstrādi, atbilstoši sadalot valdības un pašvaldību funkcijas izglītībā, kā arī nosakot to nodrošinājumu ar nepieciešamajiem līdzekļiem.

3. NOBEIGUMAM.

Nemot vērā, cik maz cilvēku un cik intensīvi pie likumprojekta strādā, darbs visumā rit normāli. Steiga un daudz cilvēku šeit neder, bet neliela, kompetenta un stabila komanda sistemātiskam darba turpinājumam gan būtu ļoti vēlama.

Likumprojekts šobrīd ir normāls pamats turpmākai tā pilnveidei un, galvenais, sabiedriskās domas apskaidrošanai un virzībai. Jāatzīst, ka līdz šim šis darbs nav bijis pietiekams. Ir jācēsas radīt vienotības garu, izbeigsmi demokrātisko anarhiju. NEPIECIEŠAMA DEMOKRĀTISKA VIRZĪBA, un tās pamata ir DEMOKRĀTISKA VIENOTĪBA.